

Recenzie

ONDREJKOVIČ, Peter – MAJERČÍKOVÁ, Jana: Vysvetlenie, porozumenie a interpretácia v spoločenskovednom výskume

Bratislava: VEDA SAV, 2012. 138 s.

Publikácia, ako to autori hneď v úvode prezentujú, plynule nadväzuje na predchádzajúce publikácie jedného z nich, a zároveň ich dopĺňa a rozširuje. Publikácia je zameraná predovšetkým na interpretáciu vo vedeckom výskume, vedecké vysvetlenie a porozumenie, kladie si za úlohu priblížiť základné pojmy. Dopĺňa a rozširuje doteraz publikované slovenské odborné publikácie. V publikácii sú použité poznatky svetovo uznávaných autorov a predstavuje čitateľom niektoré ich myšlienky. Samotní autori upozorňujú, že zámerne neuvádzajú širšie aspekty problematiky.

Publikácia je rozdelená do desiatich kapitol a jej súčasťou je aj 15 stranový „Slovník pojmov vo význame, v akom ich autori používajú v texte“. Text publikácie je orientovaný na spôsoby práce výskumníka a dôležitosť interpretácie vo výskume. V prvej kapitole sa autori odvolávajú na jednu z predošlých publikácií „Úvod do metodológie sociálnych vied“ a stručne čitateľom popisujú desať odporúčaných krokov, podľa ktorých by mal výskumník postupovať.

V druhej kapitole sa autori zaoberajú otázkou pravdy. Pokúšajú sa vysvetliť, čím vlastne pravda je. Poukazujú na odvekú túžbu ľudstva po pravde. Približujú pohľady autorov Tarského, Coretha, Rortyho a poukazujú na hlavné kritériá pravdy – z pohľadu vedy. Oboznamujú čitateľov s dvoma základnými vedeckými poňatiami pravdy, zároveň predstavujú a definujú rôzne teórie pravdy. V tretej kapitole autori približujú pojem teórie vedy – využívajú na to opäť pohľady rôznych autorov. Čiastočne zasväcujú čitateľa do zložitosti tohto problému a v krátkosti opisujú problémy, s ktorými sa spoločenské vedy stretávajú.

V štvrtej časti nachádzame vysvetlenie rozdielu medzi interpretáciou a explikáciou. Poukazuje sa na dôležitosť ujasnenia si (explikáciu) základných pojmov, ktoré budú vo výskume použité už na jeho začiatku. Ich nepresnosť a nejednoznačnosť môže znehodnotiť nielen interpretáciu výsledkov, ale aj celý výskum. Tým je v konečnom dôsledku bránené správne pochopenie výskumu, a následne znemožnené jeho ďalšej komunikácii a využitiu výskumu, či už samotným výskumníkom, alebo niekým iným.

V piatej kapitole sa autori dostávajú k vymedzeniu pojmov „vysvetlenie“ a „porozumenie“. Upozorňujú na potrebu správneho rozlišovania medzi týmito pojmami, ich rozdielnosťami a podobnosťami. Bližšie objasňujú pojem vysvetlenie, charakterizujú ho, poukazujú na paradigmy, s ktorými je

prepojený. Opäť si pri tom pomáhajú príkladmi a odvolaniami na množstvo autorov, napr. Zelenák, Hempel, Oppenheim. V skratke čitateľovi približujú rôzne formy vysvetlenia a rôzne formy ich použitia v literatúre. Rovnako, ako pojem vysvetlenie, autori objasňujú aj pojem porozumenie – odvolávajú sa na množstvo svetových autorov, napr. Dilthey, Fay, Habermas, Gadamer. Upozorňujú na fakt, že hoci sa tieto pojmy často zamieňajú, nie sú totožné. Autori sa ďalej zmieňujú aj o sporoch pri hodnotení spoločenských výskumov. Kým na jednej strane autori, ako napr. Weber či Popper, tvrdia, že výskum by mal byť v plnej miere objektívny, na strane druhej existujú autori, ktorí neodmietajú subjektivismus a pokladajú ho skôr za prínos. Medzi takých patria predstavitelia Frankfurtskej školy či M. Foucault. No aj samotný Popper a Weber konštatujú, že túto požiadavku (absolútna objektívnosť) je takmer nemožné pre výskumníkov sociálnych javov naplniť. Výskumník je predsa aj sám členom spoločnosti, ktorý má sociálne väzby – ktoré na neho vplývajú, a preto sa v plnej miere nikdy nedokáže odosobniť. Úplné odosobnenie sa výskumníka by mohlo nakoniec znehodnotiť celý výskum.

V šiestej kapitole autori predstavujú teóriu interpretácie, snažia sa čitateľovi priblížiť správne používanie interpretácie, t. j. na čom má výskumníkovi pri interpretácii záležať. Kladú tiež dôraz na to, že interpretácia nemôže byť z pohľadu výskumníka len dedukciou – znehodnocovalo by to celý výskum. Za najdôležitejšie považujú, aby čitateľ na základe interpretácie jednoznačne pochopil výsledky výskumu. Význam vidia aj vo využívaní špekulácie, skúsenosti a empirie, a ich kombinácie vo vede. Predstavujú teóriu exogenetiky (výklad náboženských textov).

V siedmej kapitole sú čitateľom predstavené a vymedzené pojmy „vedenie“ a „poznanie“. Autori publikácie upozorňujú, že tieto pojmy sú často používané nesprávne a nepresne. Poukazujú tiež na dôležitosť argumentácie (zdôvodňovania) a logických princípov pri interpretácii. V ôsmej kapitole zase autori vysvetľujú hlavné úlohy interpretácie, čitateľovi ich pomáha pochopiť niekoľko príkladov. Predstavujú druhy analýz, ktoré sa pri interpretácii používajú a na aké skutočnosti sa pri interpretácii musí brať ohľad. Nezabúdajú pripomenúť, že závery sociálnych výskumov sú platné len v určitom časopriestore a na určitom stupni pravdepodobnosti. Poukazujú na fakt existencie viacerých rovnocenných vysvetlení, ktoré sa môžu navzájom dopĺňať a tým poskytnúť ucelenejší pohľad na skúmanú problematiku. Poukazujú na chyby, ktorých sa môže výskumník pri interpretácii dopustiť.

V deviatej kapitole sa autori zameriavajú na stručné predstavenie pojmu fenomenológia a fenomenologickej metódy. V záverečnej kapitole sa však nevenujú zhrnutiu predchádzajúceho textu publikácie, ale približujú čitateľovi pojem implicitného alebo tichého vedenia, schopnosti poznávať a nie vedieť. Hnacím motorom nových objavov je pochopenie vlastnej obmedzenosti. Do

pozornosti dávame odľahčenie textu príkladmi (vďaka ktorým čitateľ rýchlejšie pochopí zložitost' niektorých problémov a pojmov), ktoré slúžia aj ako príjemné spestrenie a plnohodnotne dopĺňajú text.

Nie celkom zrozumiteľné je použitie niektorých poznámok pod čiarou – niekedy sa stávajú vďaka ich množstvu neprehľadnými. Ich význam síce chápeme, ale keďže je súčasťou tejto publikácie aj spomínaný slovník pojmov, možno by bolo vhodné niektoré vysvetlenia presunúť do tejto časti a v texte sa len odvolať. Krátkosť publikácie nedovoľuje autorom ísť v niektorých, podľa nás zásadných a zaujímavých otázkach, do hĺbky. Publikácia je hutná, vysvetľuje základné pojmy, a niekedy sa môže javiť čitateľovi práve vďaka tomu ako neprehľadná. Dokonca aj napriek tomu, že má až 10 kapitol. Z publikácie sa dozvieme množstvo zaujímavých faktov a pojmov, ktoré sú v skratke vysvetlené. Vďaka množstvu použitej literatúry a odvolávaniu sa na rôznych svetových autorov a ich diela môže táto publikácia slúžiť ako východiskový bod pre ďalšie štúdiá.

Anikó Halgašová
FSV UCM, Trnava